

*Стукаліна О. В.,**аспірант кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ІСТОРИОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМИ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню історіографії становлення та розвитку досліджень проблеми терористичного акту у великих містах. Основною ціллю цієї статті є вивчення й визначення історіографії становлення та розвитку досліджень, присвячених проблематиці терористичних актів (від зародження, становлення до трансформації у самостійний напрям кримінологічних досліджень), а також з'ясування їх найбільш істотних теоретичних, методичних та практичних висновків.

Встановлено, що вивчення терористичного акту в історичному розрізі є перспективним напрямом отримання науково-обґрунтованих знань про це явище, його закономірності еволюціонування, тенденції й особливості розвитку, становлення і трансформації. Підтверджено, що аналіз стану наукової розробки проблеми терористичного акту позитивно відобразиться на кримінологічній теорії та практичній площині. З'ясовано, що проблема терористичних актів була об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених різних галузей знань, зокрема – кримінології, кримінального права, криміналістики, кримінального процесу, міжнародного права, оперативно-розшукової діяльності, історії тощо. Теоретико-методологічним й практичним значенням характеризуються отримані згаданими вченими наукові результати про історичні витоки, сутність, класифікацію й детермінанти терористичних актів, а також представлені моделі запобігання й шляхи протидії цьому суспільно небезпечному явищу. Встановлено, що механізм терористичної діяльності формувався упродовж століть, і тому містить у собі риси минулого, елементи сьогодення та спрямовується в майбутнє. Виявлено, що у різні історичні епохи терористичний акт характеризувався як негативне суспільно небезпечне діяння, що становить загрозу усім сферам життєдіяльності суспільства й держави, згубно впливає на добробут населення, забирає життя мирного населення, завдає значної майнової шкоди та інших негативних наслідків.

Зроблено висновок, що всебічне дослідження й раціональне використання наукових здобутків, які представлені в різні історичні періоди та безпосередньо присвячені проблемі терористичних актів, сприятимуть: визначенню стану наукової розробки цієї проблематики; засвоєнню методологічної основи наукових праць; виявленню можливих прогалин, що залишилися поза увагою вчених, а найголовніше – недопущенню помилок минулого в антитерористичній діяльності сьогодення.

Ключові слова: історіографія становлення та розвитку, генеза, стан наукової розробки, терористичний акт, тероризм, терористичні згадування, велике місто.

Постановка проблеми. Одним із небезпечних соціально-негативних явищ сучасності є терористичний акт. Терористичний акт становить серйозну загрозу громадській без-

пеці й публічному порядку, посягає на політичну, економічну й соціальні сфери, здійснює згубний психологічний вплив на суспільство, забирає життя мирного населення, завдає значної майнової шкоди та інших тяжких наслідків, негативно відображається на процесі модернізації та інтеграції держави до європейського простору та багатьох іншого.

Сучасна активізація терористичних актів зумовлює нагальну необхідність комплексного, обґрунтованого та всебічного вивчення теоретико-прикладних засад цього суспільно небезпечного явища. У зв'язку з цим, логічним, доцільним та актуальним постає розгляд основних етапів історичного розвитку проблеми терористичного акту. Механізм терористичної діяльності формувався впродовж століть, і тому містить у собі риси минулого, елементи сьогодення та спрямовується у майбутнє. На основі цього, вивчення терористичного акту в історичному розрізі – перспективний напрям отримання науково-обґрунтованих знань про це явище, його закономірності еволюціонування, тенденції та специфіку розвитку, становлення і трансформації. Всебічне дослідження й раціональне використання наукових здобутків, що представлені в різні історичні періоди та безпосередньо присвячені проблемі терористичних актів, сприятиме: визначенню стану наукової розробки цієї проблематики; засвоєнню методологічної основи наявних наукових праць, що присвячені цій проблематиці; виявленню можливих прогалин, що залишилися поза увагою вчених, а найголовніше – недопущенню помилок минулого в антитерористичній діяльності сьогодення. Усе наведене зумовлює актуальність окресленої проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень й публікацій, в яких висвітлюється дана проблематика, є праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, дослідженню генезису терористичного акту приділяли увагу: О.В. Борисова, Д.М. Карпенко, О.В. Філонов, С.А. Кузьмін та інших. Різним аспектам проблеми терористичного акту присвячені праці: В.Ф. Антипенка, В.П. Ємельянова, П.Д. Біленчука, Ю.Б. Данильченка, І.О. Криворучка, Вальтера Лакера, І.Р. Серкевич та багатьох інших. Проте, незважаючи на значну кількість наукових розробок окремих аспектів вказаної проблематики, деякі питання щодо історіографії становлення й розвитку проблеми терористичного акту потребують подальших наукових досліджень.

Метою цієї статті є дослідження та визначення історіографії становлення й розвитку досліджень, що присвячені проблематиці терористичних актів (від зародження, становлення до трансформації у самостійний напрям кримінологічних досліджень), а також виявлення їх найбільш значимих теоретичних, методичних та практичних висновків.

Виклад основного матеріалу. Заради справедливості відмітимо, що визначити чіткі часові рамки перших досліджень терористичного акту, так само, як і виявити всіх учених, які приділяли увагу зазначеній проблематиці є доволі складним процесом. Це й не дивно, адже історіографія цієї суспільно небезпечної проблеми значна, тому в контексті нашого дослідження зупинимось на загальних моментах становлення та розвитку терористичних актів. Перші згадування про терористичний акт зустрічаються ще в стародавніх папірусах. Наприклад, зазначено, що від терактів загинуло багато фараонів, серед яких був і Тутанхамон, який усунутий з політичної арени за допомогою отрути [1, с. 39]. За часів античності Арістотель (384–322 рр. до н.е.) ввів поняття «терор» для визначення особливого виду жаху перед небуттям, що виражався у вигляді болю, хаосу, руйнувань [2]. Першим терористичним групуванням в історії людства була секта сікаріїв, яка була організована в Палестині в 66–73 роках н.е., метою яких було вбивство представників єврейської та палестинської діаспори, які виступали за налагодження відносин із Римською імперією [3].

За часів Римської імперії, діяли, так звані «терористичні традиції». У книзі римського історика та письменника Гая Свтонія Транквілла «Життя дванадцяти цезарів» (121 р. н.е.), описані події загибелі восьми із дванадцяти правителів Римської імперії в результаті терористичних актів [4, с. 10–11]. У XI–XIII столітті на територіях Ірану, Сирії, Лівану та Італії діяли секти Братства Асасинів, які пропагували терористичну ідеологію, більш того, створили прототип держави нової формації – терористичну державу, в якій існувала суворі ієрархія підкорення, без чітко визначених кордонів [5, с. 86]. В епоху Середньовіччя на вулицях європейських міст розташовувалися шибениці й гільйотини, а на показ суспільству виставлялись відрубані голови учасників народних бунтів чи незадоволених режимом [6]. Отже, у той період вбивства політичних і суспільних діячів були звичним явищем, як придворного життя, так і міждержавних відносин [7].

У XVIII – початку XX століття простежується підвищений інтерес до «дореволюційного» та «революційного» тероризму. Історичним та соціальним підґрунтям для виникнення вчення про терористичні акти стала Велика французька революція (1789–1799 рр.), яка зруйнувала старі порядки та трансформувала соціальну й політичну системи Франції. У 1848 році під час розпаду революційних протиріч в Європі німецький політичний письменник Карл Петер Гейнцен розробив концепцію під назвою «філософія вибухівки», тим самим заклавши основу ідеології тероризму [8, с. 19]. У другій половині XIX століття сформувалися основи анархічного тероризму, саме у тих умовах німецький філософ В. Вейтлінг запропонував союз робітничого класу із кримінальними елементами для подолання соціальної несправедливості [9]. Наприкінці XIX століття особливе місце у пропагуванні тероризму в Європі та США зайняв німецько-американський публіцист, а згодом анархіст – Йоганн Йозеф Мост. У статті «Поради терористам» (1884 р.) останній стверджував, що терористичні акти – це найкращий засіб пропаганди, будь-який теракт знаходить прибічників та викликає наступні теракти. Основною його ідеєю було те, що не слова, а лише терористичні дії можуть здійснити тиск на владу [10, с. 22].

У кінці XIX – початку XX століття, на наш погляд, свій початок бере наступний період. Цей період характеризується підвищеним інтересом до «революційного» тероризму в Росій-

ській імперії. Варто зауважити, що в той проміжок часу на українських землях терористичний акт як суспільно-небезпечне явище, не став самостійним об'єктом дослідження учених, що пояснюється стрімким розвитком революційного руху, складною внутрішньополітичною обстановкою тощо. Так, у більшості праць зазначеного періоду вбачаються виправдання дій терористів, анархістів і екстремістів. На підтвердження цієї тези достатньо констатувати стрімке поширення в державі робіт М.О. Бакуніна «Державність і анархія» (1873 р.) [11] та П.Н. Ткачова «Тероризм як єдиний засіб морального і соціального відродження Росії» (1881 р.) [12]. В аспекті цього, на наш погляд, період революції 1905–1917 рр. у Російській імперії, характеризується науковим застоєм у вивченні проблеми терористичного акту, тоді, як наявні наукові результати досліджень позбавлені політичної нейтральності та об'єктивності.

Загострення терористичної ситуації в світі, наприкінці 1960-х рр. XX століття – першому десятилітті XXI століття, у зв'язку із переходом тероризму на міжнародний рівень, стало поштовхом для розвитку третього періоду проведення досліджень у сфері терористичної злочинності. Свого часу концептуальне дослідження терористичних актів, на наш погляд, проводив американський учений В. Лакер. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує книга під однойменною назвою «Епоха тероризму» (1987 р.). На початку цієї праці В. Лакером було з'ясовано походження тероризму та порівняно його з іншими формами залякування суспільства із застосуванням насильства [13]. Ми підтримуємо позицію В. Лакера з приводу того, що для визначення основних детермінант терористичних актів необхідно використовувати історично-порівняльний метод дослідження, застосування якого дає можливість виявляти певний причинно-наслідковий зв'язок між тероризмом минулих часів та сучасним тероризмом.

Серед наукових робіт радянського періоду, що присвячені дослідженню передового міжнародного досвіду та процедури міжнародного співробітництва між державами світу в процесі протидії терористичним актам, варто виділити монографію Є.Г. Ляхова та кандидатську дисертацію Т.С. Бояр-Созонович. Так, в 1979 році Є.Г. Ляхов представив монографічне дослідження за темою: «Проблеми співробітництва держав у боротьбі з міжнародним тероризмом». У цій роботі вчений вивчив сутність тероризму, в тому числі його причини, а також здійснив детальний аналіз міжнародних документів щодо боротьби з цим суспільно небезпечним явищем [14, с. 154–157]. Згодом, у 1989 році в кандидатській дисертації Т.С. Бояр-Созонович за темою: «Міжнародний тероризм і міжнародна законність» (1989 р.), розкрито сутність, витоки та класифікацію тероризму в міжнародному масштабі. Авторка зробила основний акцент на розробку міжнародно-правової форми співробітництва держав світу у процесі боротьби з тероризмом [15, с. 191–195]. Отже, підтримуючи позиції Є.Г. Ляхова та Т.С. Бояр-Созонович, вважаємо, що систематичне запозичення позитивного міжнародного досвіду та налагодження міжнародної співпраці між Україною й провідними державами світу буде відігравати важливу роль при вдосконаленні заходів запобігання терористичним актам на міжнародному, державному, регіональному та місцевому рівнях.

На межі XX–XXI ст. в Україні почалось формування наукових шкіл із вивчення терористичної злочинності. Одним із перших українських учених, який почав проводити значимі

теоретико-практичні дослідження терористичної злочинності та розробляти шляхи її протидії є В.Ф. Антипенко. Серед його найбільш фундаментальних наукових праць варто виділити: кандидатську і докторську дисертації, та його окремі роботи, присвячені злочинам у сфері терористичної спрямованості. Першим в Україні дисертаційним дослідженням, що присвячене вивченню кримінологічної характеристики, криміногенних факторів та історичних витоків тероризму, а також розробці концепції антитерористичної системи є праця за темою: «Сучасний тероризм: стан і шляхи його запобігання в Україні» (м. Київ) [16]. Кожна із його праць несе суттєве значення при розробці та вдосконаленні заходів запобігання терористичним актам.

Важливу роль в розвитку вивчення терористичних актів у кримінально-правовому та кримінологічному аспекті, ми відводимо відомому українському вченому В.П. Ємельянову. Так, у докторській дисертації за темою: «Кримінальна відповідальність за тероризм та злочини з ознаками тероризування» (2002 р.), учений вперше підняв питання та обґрунтував доцільність кримінальної відповідальності за тероризм, терористичні злочини та інші злочини з ознаками тероризування в Україні [17]. У 2014 році під керівництвом В.П. Ємельянова друком вийшла колективна монографія «Кримінально-правова протидія тероризму», в якій представлені шляхи вдосконалення кримінально-правової протидії тероризму, на основі проведення порівняльного аналізу антитерористичного законодавства різних держав і міжнародних конвенцій [18]. Згадані праці вченого В.П. Ємельянова нами розглядаються, як суттєве наукове надбання в аспекті теоретичного обґрунтування важливості та актуальності проведення кримінально-правових і кримінологічних досліджень у сфері терористичних злочинів.

Своєрідним науково-методичним надбанням можна вважати низку наукових праць П.Д. Біленчука. У навчальному посібнику під назвою «Сучасний тероризм: світові, вітчизняні та регіональні тенденції» (м. Хмельницький, 2008 р.), що підготовлений П.Д. Біленчуком разом із В.В. Кравчуком, О.В. Кравчук та В.М. Кулик, авторами влучно розкрита проблема тероризму в сфері міжнародних відносинах, а також представлені основні вітчизняні та регіональні тенденції функціонування цього суспільно-небезпечного явища [19, с. 4]. Учені, під час планування заходів запобігання терористичним актам, на жаль, не враховують фактор урбанізованого середовища, що залишає чимало невіршених наукових питань, пов'язаних із змістом та характером впливу терористичних актів на криміногенну обстановку великих міст України.

З 2014 року й до теперішнього часу, на наш погляд, набув розвитку – сучасний період дослідження терористичного акту як суспільно-небезпечного діяння. Цей період характеризується підвищеним інтересом наукової спільноти до вивчення терористичної злочинності в умовах збройного конфлікту на Сході України. Значний внесок у дослідження терористичних злочинів зробив І.М. Рижов. У наукових працях за темами: «Щодо необхідності формалізації профілактики тероризму» (2014 р.) [20] та «Формування антитерористичної компетенції: міжнародний досвід та перспективи реалізації в Україні» (2016 р.) [21], учений запропонував унормувати на рівні окремого закону поняття «профілактика тероризму». Результати отримані І.М. Рижовим є корисними для організації протидії терористичній злочинності в Україні. Попри те, питання ана-

лізу та запобігання терористичним актам на території саме великих міст залишилися поза увагою І.М. Рижова.

Важливим теоретичним та практичним значенням характеризується підготовлене дослідження І.Р. Серкевич разом із В.В. Середою (за загальною редакцією В.С. Канціра) – «Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правові протидія». У згаданій роботі авторами розкрито сутність тероризму, визначено об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення і поширення тероризму, встановлено кримінологічні та кримінально-правові засади боротьби з тероризмом [22]. Отже, І.Р. Серкевич та В.В. Середо пропонують під час розроблення заходів запобігання терористичним актам спиратися на об'єктивні й суб'єктивні загальнодержавні криміногенні фактори, що впливають на «зародження» та розвиток цього злочинного діяння в суспільстві.

Першим докторським дисертаційним дослідженням, з часів початку збройного конфлікту на Сході України, що присвячене вивченню тероризму, є праця Ю.Б. Данильченка за темою: «Тероризм: феномен, детермінація, протидія» (2018 р.). У процесі дослідження вчений робить акцент на нейтралізацію чинників, що сприяють відтворенню та існуванню тероризму й супутніх йому явищ. Особливу увагу автор приділяє вивченню тероризму в системі кримінального насильства. Учений доволі вдало, на наш погляд, визначив типологізацію проявів сучасного тероризму в Україні. На основі офіційної статистичної інформації вчений представив кримінологічну характеристику тероризму, а саме: визначив кількісно-якісні показники, географію поширення тероризму регіонами України та особу-терориста [23, с. 26–29]. Вищевикладені результати дослідження Ю.Б. Данильченка є науково-обґрунтованими та несуть високе практичне значення.

Наступним дослідженням, предметом якого є терористичний акт, постала дисертаційна робота О.С. Попович за темою: «Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація», що успішно захищена в 2019 році. У згаданій роботі основна увага вченої приділяється з'ясуванню кримінально-правового змісту терористичного акту, а саме: визначенню специфічних рис, розкриттю складу злочину, виявленню актуальних проблем його кваліфікації [24, с. 13–17]. Серед наступних робіт варто звернути увагу на дисертаційне дослідження І.О. Криворучка (2019 р.) за темою: «Протидія діяльності терористичних організацій в Україні засобами кримінальної юстиції». У праці здобувачем здійснено комплексне вивчення науково-теоретичних засад протидії діяльності терористичних організацій в Україні засобами кримінальної юстиції [25, с. 191–197]. Отже, у дисертації І.О. Криворучко представлені результати, що несуть вагоме значення для теорії кримінального права.

У 2020 році в м. Харкові В.В. Мокляком було захищено кандидатську дисертацію за темою: «Протидія терористичній діяльності в Україні». У дисертаційному дослідженні розкрито поняття «терористичної діяльності», здійснено кримінологічний аналіз терористичних злочинів та виявлено тенденції їх вчинення на території України, охарактеризовано особу-терориста та наведено їх типологію. На основі встановлених закономірностей терористичної діяльності в Україні, автором сформульовано стратегічні напрями державної антитерористичної політики, а також представлені пропозиції вдосконалення заходів запобігання цьому злочинному виду діяльності в Україні [26, с. 195–198]. Не зменшуючи вагомості представлених

В.В. Мокляком результатів, на наш погляд, дослідження набуло б ще більшої значимості, якщо в праці були представлені закономірності функціонування терористичної злочинності не лише на загальнодержавному, а й на місцевому рівні.

Із детального аналізу вищезгаданих наукових праць вбачається, що проблемам вивчення та запобігання терористичним актам приділялось доволі багато уваги. Крім того, теоретико-методологічним підґрунтям у подоланні терористичних злочинів, нейтралізації терористичних ризиків та побудові на цій основі безпечного середовища для усіх сфер життєдіяльності держави й суспільства, варто визнати ще цілу низку наукових праць вітчизняних учених. Серед них виділимо останні багатаспектні дисертаційні роботи, зокрема – М.М. Кучерука – «Протидія тероризму в рамках сучасного міжнародного права» (м. Київ, 2017 р.) [27] та В.Ю. Попова – «Методика розслідування терористичного акту» (м. Харків, 2021 р.) [28]. Кожна із згаданих наукових праць несе виняткове теоретико-практичне значення. Разом із цим, беручи до уваги тему, мету та завдання цих досліджень, можна стверджувати, що вони фрагментарно торкаються питань щодо запобігання терористичним актам, як загалом, так і в межах великих міст.

Висновки. Аналіз наукових праць із питань дослідження терористичних актів, свідчить про підвищений інтерес наукової спільноти до вирішення цієї суспільно небезпечної проблеми. Теоретико-методологічним й практичним значенням характеризуються отримані згаданими вченими наукові результати про історичні витоки, сутність, класифікацію й детермінанти терористичних актів, а також представлені моделі запобігання й шляхи протидії цьому суспільно небезпечному явищу. Разом із цим, у зв'язку зі швидкоплинністю часу, істотними змінами в життєдіяльності суспільства й держави, варто зазначити, що певні гіпотези та твердження науковців, що представлені у вищезгаданих дослідженнях потребують детальної перевірки.

Література:

1. Степанов Е. И. Современный терроризм: состояние и перспективы. Москва : Эдиториал УРСС, 2000. 239 с.
2. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. М. : Эксмо, 2005. 832 с.
3. До питання про історичні аспекти виникнення тероризму / О. В. Борисова, С. А. Кузьмін, Д. М. Карпенко. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2009. Вип. 20. С. 177–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2009_20_20 (дата звернення: 21.02.2022).
4. Філонов О. В. Дореволюційний тероризм в українських землях та досвід антитерористичної діяльності правоохоронних органів Російської імперії (друга пол. XIX – поч. XX ст.) : монографія. Донецьк : ПП «ВД «Кальміус», 2013. 284 с.
5. Васильев Л. С. История Религий Востока. М. : Книжный Дом «Университет», 2004. 156 с.
6. Бардін О. М. Передісторія і генезис тероризму. Людина і політика. № 2. 2004. С.130–144.
7. Черняк Б. Б. Вековые конфликты. М. : Международные отношения, 1988. С. 69.
8. Баталов Э. Я. Философия бунта (Критика идеологии левого радикализма). М. : Политиздат. 1973. С. 19.
9. Волгин В. П. Социальное учение Вейтлинга. URL: <http://istmat.info/files/uploads/28561/weitling.pdf> (дата звернення: 26.02.2022).
10. Горбунов К. Г. Тероризм: социально-психологическое исследование : монография. Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, 2010. 384 с.
11. Бакунин М. А. Государственность и анархия. URL: http://loveread.cc/read_book.php?id=88725&pr=1 (дата звернення: 01.03.2022).
12. Ткачев П. Н. Тероризм как единственное средство нравственного и общественного возрождения России. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/tkachev.htm> (дата звернення: 02.03.2022).
13. Walter Laqueur. The age of terrorism. Little Brown and Company; Subsequent edition (June 1, 1987). 385 pp. URL: <https://www.amazon.com/Age-Terrorism-Walter-Laqueur/dp/0316514780> (дата звернення: 03.03.2022).
14. Ляхов Е. Г. Проблемы сотрудничества государств в борьбе с международным терроризмом. М. : Междунар. отношения, 1979. 168 с.
15. Бояр-Сазанович Т. С. Международный терроризм и международная законность : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. М., 1989. 239 с.
16. Антипенко В. Ф. Современный терроризм: состояние и пути его предупреждения в Украине : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08; НАН Украины, Ин-т государства и права им. В. М. Корецкого. К., 1999. 178 с.
17. Емельянов В. П. Уголовная ответственность за терроризм и преступления с признаками терроризирования : дисс. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2001. 370 с.
18. Емельянов В. П., Иманлы М. Н., Рыжов И. Н. Уголовно-правовое противодействие терроризму : монография. Х. : «Право», 2014. 88 с.
19. Сучасний тероризм: світові, вітчизняні та регіональні тенденції: навчальний посібник / Біленчук П. Д., Кравчук В. В., Кравчук О. В., Кулик В. М. Хмельницький : ХмЦНТЕІ, 2008. 212 с.
20. Рижов І. М. Щодо необхідності формалізації профілактики тероризму. Науковий вісник Ужгородського національного університету. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_29%282%29_39 (дата звернення: 04.03.2022).
21. Рижов І. М. Формування антитерористичної компетенції: міжнародний досвід та перспективи реалізації в Україні. URL: <https://goal-int.org/formuvannya-antiteroristichnoi-kompetencii-mizhnarodnij-dosvid-ta-perspektivi-realizacii-v-ukraini/> (дата звернення: 05.03.2022).
22. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія : монографія / В. В. Середа, І. Р. Серкевич ; за заг. ред. В. С. Канціра. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 188 с.
23. Данильченко Ю. Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук (д-ра наук) : 12.00.08 ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 34 с.
24. Попович О. С. Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 20 с.
25. Криворучко І. О. Протидія діяльності терористичних організацій в Україні засобами кримінальної юстиції : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 302 с.
26. Мокляк В. В. Протидія терористичній діяльності в Україні : дис. ... кандидат. юрид. наук (доктора філософії) : 12.00.08. Харків, 2020. 232 с.
27. Кучерук М. М. Протидія тероризму в рамках сучасного міжнародного права : дис. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.11 – міжнародне право. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 183 с.
28. Попов В. Ю. Методика розслідування терористичного акту : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021. 255 с.

Stukalina O. Historiography of formation and development of research on the problem of the terrorist act in the large cities

Summary. The article is devoted to the study of the historiography of the formation and development of research on the problem of the terrorist act in large cities. The main purpose of this article is to study and determine the historiography of the formation and development

of research on terrorist acts (from birth, formation to transformation into an independent field of criminological research), as well as to clarify their most important theoretical, methodological and practical conclusions. It is established that the study of a terrorist act in the historical context is a promising area of obtaining scientifically sound knowledge about this phenomenon, its patterns of evolution, trends and features of development, formation and transformation. It is confirmed that the analysis of the state of scientific development of the problem of a terrorist act will have a positive effect on criminological theory and practice. It was found that the problem of terrorist acts has been the subject of research by many domestic and foreign scientists in various fields of knowledge, including criminology, criminal law, criminology, criminal procedure, international law, operational and investigative activities, history and more. Theoretical and methodological and practical knowledges are characterized by the scientific results obtained by these scientists on the historical origins, nature, classification and determinants of terrorist acts, as well as models of prevention and ways to

combat this socially dangerous phenomenon. It is established that the mechanism of terrorist activity has been formed over the centuries, and therefore contains features of the past, elements of the present and is directed to the future. It was found that in different historical epochs a terrorist act was characterized as a negative socially dangerous act that threatens all spheres of society and the state, adversely affects the welfare of the population, takes the lives of civilians, causes significant property damage and other negative consequences. It is concluded that a comprehensive study and rational use of scientific achievements, which are presented in different historical periods and directly devoted to the problem of terrorist acts, will help to: determine the state of scientific development of this issue; mastering the methodological basis of scientific works; identifying possible gaps that have been ignored by scientists, and most importantly – preventing the mistakes of the past in the anti-terrorist activities of today.

Key words: historiography of formation and development, genesis, state of scientific development, terrorist act, terrorism, terrorist mentions, large city.